

Treći regionalni forum za tranzicionu pravdu: Mehanizmi za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji

Beograd, Srbija

11.-12. februar 2008.

U radu Trećeg Regionalnog foruma, pod nazivom *Mehanizmi za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji* učestvovalo je preko 300 predstavnika udruženja žrtava, žrtava koje nisu članovi udruženja, veterana, aktivista organizacija za ljudska prava i omladinskih organizacija, novinara, sudija, tužilaca, advokata, poslanika, pravnika, istoričara, umetnika, studenata i srednjoškolaca. Forum su otvorili predsednik Narodne skupštine Republike Srbije Oliver Dulić i Specijalni izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju, Jelko Kacin, koji su snažno podržali regionalni pristup u suočavanju sa prošlošću. O Forumu su izvestili: **Politika, Dnevni avaz, SRNA, Tanjug, Danas, Blic, Tribune, INA, RTS, TV FOX, Radio Slobodna Evropa, ZaMirZINE.net.**

U moru pretpo stavki, utisaka i osećaja, činjenice su naši jedini svetionici (...) Pružajući priliku žrtvama da govore i nama da ih slušamo, vi doprinosite izlečenju našeg društva a mislim da sva naša društva, postkonfliktna društva ulaze, odnosno jesu još uvek u jednom procesu izlečenja i ja se nadam, zarad budućnosti, zarad naše zajedničke budućnosti, regionalne budućnosti, da će to izlečenje biti brzo. Dame i gospodo, osuda zločina i zločinaca je naša obaveza ali i duboka unutrašnja potreba svakog pojedinca. (...) Zločini moraju biti kažnjeni ne zbog evropskih integracija, već pre svega, zato što to dugujemo žrtvama tih zločina a dugujemo i svojoj budućnosti koju ne smemo graditi na krhkim temeljima poricanja, zanemarivanja i potiskivanja istine. To je dug prema prošlosti i prema budućnosti koji ima svaki funkcioner, svaka javna ličnost, svaki intelektualac i svaki građanin koji živi na ovim prostorima. (Oliver Dulić, predsednik Skupštine Republike Srbije, Treći regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11. - 12. februar 2008.)

Madeleine Fullard, istraživač u južnoafričkoj Komisiji za istinu i pomirenje i Sofia Macher, članica Komisije za istinu i pomirenje u Peruu, govore su o osnivanju, radu, strukturi i sastavu, kao i o efektima pomenutih komisija za utvrđivanje činjenica o prošlosti.

Radionica: Potrebe i očekivanja žrtava

Učesnici (žrtve, predstavnici udruženja žrtava i veterana i aktivisti za ljudska prava) dali su prioritet utvrđivanju istine (činjenica), kažnjavanju direktnih počinitelaca i odgovornih za ratne zločine, traganju za nestalima, otkrivanju masovnih grobnica, identifikaciji posmrtnih ostataka i priznavanju svih žrtava.

Sve žrtve, bez obzira na nacionalnost, moraju biti priznate.

Mislim da i kod nas u Hrvatskoj mora biti priznanje svih žrtava jer sve žrtve ako su na srpskoj strani većina ljudi ih gleda da su to potencijalni zločinci koji su zapravo i zaslužili to što ih je zateklo. (Ružica Spasić, Udruženje porodica nestalih i nasilno odvedenih Srba, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, 11.-12. februar 2008.)

Žrtve očekuju da se utvrdi istina o tome šta se desilo, da se sudi direktnim počiniocima i onima koji su naredili zločine.

Potrebe su znači otkrivanje zločinaca, počinioca zločina i njihovih naredbodavaca. Mnogi se... pa možda i sebi postavim nekad pitanje, čemu to, meni ne može vratiti oca ili brata ali upravo to jer to može sprečiti dalje zločine. Znači da bude, da se takvi zločini više ne ponavljaju. (Snežana Zdravković, Udruženje kidnapovanih i ubijenih na Kosovu i Metohiji, Kosovo, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, 11.-12. februar 2008.)

Postoje očekivanja onih što su ostali iza tih što su stradali. A to su u konkretnom slučaju, eto kad sam ja u pitanju, dakle ona nekakva istina da se čuje. (Sudbin Musić, Udruženje logoraša Prijedor 92, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, 11.-12. februar 2008.)

Pitanje koje se postavlja danas, šta očekuju žrtve, ja bih smjestio u jednu jedinu riječ, očekuju istinu. Jer nikakva nadoknada nikakve vrste ne može vratiti ono što je upropašteno. Na žalost, iz ličnog iskustva, iz iskustva ljudi koji žive u mojoj sredini, mogu reći da nismo ni za korak bliže istini nego pre deset godina i bojim se i da ćemo za deset godina moći izreći istu takvu konstataciju. Jer istina na ovim našim prostorima je uvijek bila vlasništvo političkih elita. (Jusuf Trbić, Bošnjačka kulturna zajednica Preporod, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

I ako se želi nešto reći o očekivanjima koja imam, a to je pre svega da se otkrije ko je to ubio moju majku, to me jako zanima, ne zato da on trune u zatvoru ili ne znam šta, nego me zanima ko je. I svakog od nas to zanima. Dalje, jako me zanima otklon hrvatske države od zločina koji se tu desio. Znači ne može biti junak onaj ko je zločinac i jako me zanima da se to jasno desi. Ja ću onda dobiti satisfakciju kad se kaže, to je zločinac. I onda me jako zanima i jako bih volio da se ne laže tu, meni ne treba laž, meni ne treba da u mom selu je poginulo 50 civila ako ih je poginulo 19, a isto tako i neću da ih je poginulo dva kad ih ja znam 19, ja ih znam, ja im znam braću, sestre, ja sam razgovarao s njima. (Dragan Pjevač, izbeglica iz Hrvatske, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Procesuiranje ratnih zločina. Znači to je prioritet svih prioriteta, pogotovo što dolazi iz opštine u kojoj je sigurno u ovom trenutku, to je područje, to je opština u kojoj su se najviše izmješali ljudi koji su bili žrtve i ljudi koji su činili ratne zločine. (Edin Ramulić, Udruženje Prijedorčanki Izvor, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Ja očekujem istinu, očekujem da se zločinci kazne jer još uvijek imamo zločince koji šetaju slobodno među kojima među kojima su i najtraženiji. Godinu i po dana sam dolazila na suđenje Škorpionima, očekivala sam neki dijelac pravde da će biti zadovoljen, mada mog oca i brata ništa neće vratiti. Na kraju, presuda je bila sramotna. (Safeta Muhić iz Srebrenice, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Moje iskustvo iz razgovora sa žrtvama je da je poput mnogo vas njima najviše stalo do istine ali verujte, bar je to moje iskustvo, ne do istine ko je počeo rat, već šta se dogodilo njihovim najmilijima i zbog čega im se to dogodilo. Zbog čega su oni mimo svakog prava uhapšeni bez

oružja, kao izbeglice sa trudnim ženama i malom decom i poslali u koncentracione logore u Bosni gde su mučeni, izgubili živote, ubijeni. (Tea Gorjanc-Prelević, Akcija za ljudska prava, Crna Gora, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Očekujem da će ubuduće svijet da bude drugačiji. Sve naše nacionalnosti, da li bili Bošnjaci, da li bili Srbi, da li bili Hrvati, da se nikome ne desi to zlo, da ne doživi niko što je doživio moj muž sa 21 godinu kad mi je u naručje dao ćerku koja je imala samo 11 dana i rekao mi 'uzmi je Refija, čuvaj je, ja ne znam da li ću preći i šta će sve meni biti i da li ću je ikad više vidjeti' i nikad je više nije ni vidio i nikad se ni jedna informacija za njega nije čula za 12 i po godina. (Refija Alić iz Srebrenice, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Za porodice nestalih prioritet imaju otkrivanje masovnih grobnica, ekshumacije, identifikacije i sahrana posmrtnih ostataka.

Ono što je jako važno da porodica u ovom trenutku dobije posmrtne ostatke svojih najmilijih ali isto tako teško je razumijeti, evo i nakon 16 godina, mi na području opštine Zvornik tražimo još oko 500 posmrtnih ostataka. (Mevludin Lupić, Udruženje porodica zarobljenih i nestalih lica općine Zvornik, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.- 12. februar 2008.)

Potreba je da svi oni koji znaju gdje se nalaze grobnice, da kažu da se ti ljudi nađu, da se ti hiljade muškaraca ubijenih i djece, nisu to bili samo odrasli muškarci, da se nađu, da se bar pristojno pokopaju i da imaju svoje mjesto i da mi imamo spokoj. Ako nisu imali pravo na život, da imaju pravo bar na mjesto svog groba, svog mezara, ne znam kako ko da kaže. (Refija Alić iz Srebrenice, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Ja odmah na početku, kad smo počeli da govorimo o tome šta su potrebe žrtava, ja sam definisala istina, pravda, sigurnost, sigurnost svakako ekonomska, socijalna, pravna i zdravstvena. (Branka Antić Štauber, Udruženje Snaga žene, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Žrtve imaju potrebu da ih drugi slušaju, da saosećaju s njima i da ih podržavaju.

Velika je potreba i snaga ako vi osjetite nečiju riječ ili ruku podrške. Nama to treba. I mislim da smo se ovdje okupili upravo i zato. Da svi kažemo ono što osjećamo i što imamo potrebu. Našu istinu da kažemo i da vidimo poslije ili možda kad prespavamo pa sutra, ako se prepoznamo pa kažemo, čuj, mene su dirnule tvoje riječi, ja ti želim pomoć na ovaj način, ja ti možda mogu pomoć. (Štefica Krstić, Udruga Žrtve domovinskog rata, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Udruženje porodica nestalih Srba na Kosovu traže zajedničko okupljanje i odavanje pošte svim žrtvama na međunarodni dan nestalih.

Naše porodice imaju inicijativu zahteva za stvaranjem jednog memorijalnog centra za sve žrtve u ovom regionu. Mislim da bi to bilo veoma važno i kada je dan nestalih da se obeležava 30. avgust, da se sve naše porodice unesrećenih sa ovih naših prostora okupimo na jednom mestu i odamo dužno poštovanje i dužnu poštu svim nastradalima. (Verica Tomanović, Udruženje porodica kidnapovanih i nestalih na Kosovu i Metohiji, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Mladima se mora ostaviti istina u nasleđe.

Mladi ljudi i ono što je po meni, što je po meni proizašlo iz njihovih ovdje svedočenja je to da smo zapravo odgovorni njima ostaviti istinu. Oni moraju znati istinu i oni samo sa istinom trebaju živeti dalje. (Srpanjjana Rosandić, Udruga civilnih žrtava Domovinskog rata, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Znači niko mi ne može vratiti mog oca. Ni jedna naknada ili bilo šta ne može mi vratiti mog oca i nikad mi neće moći vratiti ali upravo istina i pravda kako znači za mene, tako i za sve žrtve to može vratiti vjeru nama u budućnost jer većina političara, većina govori nama mladima, mislim, kaže, govori na vama je budućnost. Ja ne vidim nikakvu budućnost ni za mene ni za svoje mlade kolege ukoliko upravo mi mladi zajedno s vama ne budemo radili na sadašnjosti da bi nam bila bolje budućnost. (Kenan Keserović, delegat u Domu naroda Federacije BiH i poslanik u Skupštini Sanskog kantona, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Javna svjedočenja su potrebna, trebaju ih prenositi mediji, i slušati političari i javnost.

Ovo što se tiče javnog svedočenja o svojim tragedijama ja mislim da je to veoma važno i da kod nas ima zapravo jako malo tih, možda medijskih ili javnih nekakvih svedočenja, ima konferencija, seminara, ne znam čega ovakvog tipa gde se u uskim krugovima može videti u stvari zapravo vide žrtve jedni druge. Mislim da nam javnog svedočenja treba i da bi to mediji trebali prenositi, da bi o tome trebali slušati zapravo najveći političari u svim zemljama, oni koji vode te države. (Ružica Spasić, Udruženje porodica nestalih i nasilno odvedenih Srba, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Učesnici su predložili da uslov za evropske integracije bude procesuiranje ratnih zločina, pronalaženje posmrtnih ostataka nestalih, izvinjenje i društveni dijalog u svim državama bivše Jugoslavije.

Dakle oni taj uslov za pristupanje u evropsko društvo uslove procesuiranjem ratnih zločina, efikasnim pronalaženjem nestalih... da se pronađu njihovi najmiliji koji su koji su još uvek nestali, da se oni sahrane, da ti ljudi nastave nekako život, i njima [žtvama] je jako važno izvinjenje. (Tea Gorjanc-Prelević, Akcija za ljudska prava, Crna Gora, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. veljača 2008.)

Jer mi smo došli do jedne konstatacije da pokušamo preko međunarodne zajednice a to je da se uskrati pristup euroatlanskim integracijama svakoj državi koja nije riješila pitanje zatočenih i

nestalih osoba. (Ivan Pšenica, Savez udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. veljača 2008.)

Ima veterana koji žele da prihvate svoju odgovornost i da se solidarišu s žrtvama.

Sudionici rata su isto tako žrtve oni će se nekako naći na margini, porodice su pod velikim uticajem, rad s mladima čiji su očevi traumatizirani jako, jako težak, samim time te ljude isto tako treba uključivati u te dijaloge. (Amela Suljić, Inicijativa mladih za ljudska prava, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Hteo sam samo da kažem da ima veterana koji žele da prihvate svoju odgovornost i da rade, da se uključe u izgradnju mira i oni bi svakako bili od koristi. Ti veterani su negde spremni da se suoče sa prošlošću, da prihvate svoju odgovornost i žele da se solidarišu sa žrtvama što je negde bitno. (Novica Kostić, Udruženje Veterani za mir, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Radionica: Regionalni pristup utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima

Učesnici, većinom sudije, tužioc i branitelji ljudskih prava, odlučno su podržali suđenja za ratne zločine najvažniji pravni instrument za utvrđivanje pojedinačne krivične odgovornosti, ali svesni da ne obezbeđuju punu istinu o tome šta se desilo.

Učesnici podržavaju regionalni pristup i formiranje regionalnog tela za činjenice o prošlosti.

Prvo, ja sam za regionalni pristup i formiranje nekog regionalnog tjela iz jednog prostog razloga. To što se dešavalo na prostorima bivše Jugoslavije je bilo na principu spojenih posuda. Jer imamo dosta onih koji su došli... imamo dosta onih koji su došli u Bosnu ili u Srebrenicu sa različitih strana i počinili zločine. Oni su sada geografski odvojeni i teško je doći do informacija o tome ko je šta uradio i gdje je uradio. Tako radi istine i pomirenja, vrlo je bitan taj regionalni pristup. (Amir Kulagić, Udruženje Žene Srebrenice, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. v februar 2008.)

A ovo je nešto što može da nam pomogne, nama naspram odgovornosti za buduće generacije. I ako nam neko dođe glave, ja bih volela da budu to ovi mladi sa onom svojom porukom koju su na ovim konsultacijama rekli a to je "Mi nismo odgovorni za ono što je učinjeno ali hoćemo da budemo odgovorni za odnos prema počinjenom" i u tom smislu ja vas molim da mislimo o tom procesu, instrumentu za utvrđivanje činjenica u vezi sa tim da moramo naći, imati instrument koji će pomoći, podržati suđenja za ratne zločine a i nešto više činjenica i svetlosti u odnosu na to nasleđe doneti. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Rekao sam da postoji regionalna saradnja između udruženja onih koji traže rješenja zatočenih i nestalih. To već dugo vremena funkcioniše i ide. Znači, dolazimo do barijere političke volje. Međutim, ipak ima nekih pomaka u odnosu na prijašnji rad koji je bio. Danas komisije za traženje u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj sastaju se u Brčkom i kritikuju rad udruga.

Saslušajte malo, kritikuju i u Srbiji i u Hrvatskoj i u Bosni. Zašto? Zato što se vrši pritisak prema njima. Ali sad ne samo jednonacionalno, nego zajednički pritisak prema svima kojima je posao da to riješe. (Ivan Pšenica, Savez udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Suđenja za ratne zločine jesu najvažniji pravni instrument za utvrđivanje pojedinačne krivične odgovornost ali imaju ozbiljna ograničenja (kapaciteti sudova, potrebno vreme za istragu i suđenje, umiranje svedoka, strah svedoka) koja se mogu nadomestiti osnivanjem regionalnog tela za utvrđivanje i kazivanje činjenica.

Potreba za formiranjem jednog regionalnog tela koje će stvarati ambijent pomirenja, klime u kojoj će biti moguće pronalaziti više dokaza, više svjedoka, pospješice se sigurno i suđenja koja su u toku. Ukoliko se to ne desi, dogodiće se da će biti usporena suđenja i vrlo će malo biti zločinaca osuđeno, premda su to u pitanju najviši zapovjednici i dužnosnici na građanskim i političkim dužnostima. A zasigurno to regionalno tijelo pružilo bi mnoštvo dokaza koji bi bili u funkciji pomoći sudovima, redovnim sudovima koji sude, odnosno tužiocima. (Ibro Bulić, Tužiteljstvo BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Svakako mislim da bi neko istražno tijelo na regionalnom nivou, koje bi bilo servis zajedno sa nevladinim organizacijama koje se dotiču dobrim dijelom ove problematike, bilo dobro da postoji i svi bi mi u tom slučaju bili servis pravosudnim institucijama. (Mevludin Lupić, Udruženje porodica zarobljenih i nestalih lica općine Zvornik, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Udruženje žrtava iz Srebrenice smatra da su posledice važne ali se najpre moraju utvrditi uzroci rata i zločina.

Mi malo pričamo o uzroku ovoga zločina koji se desio ovdje. Za uzrok zločina nije do sada ni optužen, ni osuđen i znači, žrtva je ostala žrtva, bez zadovoljenja pravde. Ko je imao pravo meni ubiti djete? Ko je imao pravo mene otjerati iz moga grada, iz moje kuće, iz moga stana? Da budem protjerana da bi se on naselio, da bi to bilo njegovo. Ko to ima pravo? A uzeli su ljudi sebi za pravo od nekakvog početka nekakva šačica ljudi, to nisu mase, to nisu države počele. To je neka šačica ljudi počela, donjela tu ideju, tu zločinačku ideologiju... ideju da to uradi. A to niko nikad nigdje ne pominje na ovakvim sastancima. Uvijek se bavimo posljedicama i pričamo o posljedicama. Naravno da su posljedice važne i značajne, da ljudi znaju, oni koji nisu doživjeli tragediju, šta takvo zlo može da proizvede. I to je bitno. Ali je meni bitno da budem zadovoljna na neki način. Moje mrtve niko ne može vratiti. Meni više niko ne može vratiti moj grad koji mi je otet, uzet. On je sada tuđi. On je moj a nije moj. (Kada Hotić, Udruženje Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa, BiH, Treći Regionalni forum za tranziciju pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. veljača 2008.)

Pitanje amnestije treba ozbiljno uzeti u obzir, kada se traži rešenje za otkrivanje masovnih grobnica.

Možda bi metod mogao biti i amnestija za one koji su stvarno bili samo izvršioci, je li, ili bar za one koji su se suprotstavili na bilo koji način naređenju koje je glasilo ubiti ili masakrirati ili silovati ili, hajde, prebacivati iz jedne grobnice u drugu i time uništavati i ono, da kažemo, i ono malo što je ostalo od posmrtnih ostataka. (Amir Kulagić, Udruženje Žene Srebrenice, BiH, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Regionalno telo za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima nije zamena za sudove nego instrument za efikasnije prikupljanje novih činjenica koje mogu da koriste sudskim, policijskim i tužilačkim organima.

Nećemo mi regionalno telo koje će da zameni sudove. Ništa ne može sudove da zameni. To je nešto što mora da ostane kao najvažniji instrument ali samo mislimo na to da sudovi ne mogu hiljade i hiljade počinilaca da osude. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Ovakvo formiranje nekog tela koje bi utvrđivalo činjenice može samo da koristi sudskim organima. To može da bude osnova i polazna pozicija za istraživanje sudskim, policijskim i tužilačkim organima. Činjenica je da je sudska istina možda previše faktografski orjentisana bez dovoljno emocija, bez nekog osećajnog pristupa žrtvama. To su neke manjkavosti takve sudske istine. S druge strane, ova svedočenja koja smo čuli pred komisijama za pomirenje, su daleko iskrenija. Ja sam siguran da mnogo manje ima onih svedoka koji su pred tim komisijama... koji nisu govorili istinu, nego onih pred sudom. Upravo zbog te situacije da je to izjava data pred javnosti direktno a ne samo ograničeno u nekom segmentu, kao što se to dešava u sudu. (Miroslav Alimpić, sudija iz Srbije, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Regionalno telo treba da organizuje javna saslušanja žrtava, a treba naći i modus uključivanja počinilaca.

Za mene kao čovjeka koji je izgubio mnogobrojnu familiju i prijatelje, bilo bi vrlo važno javno svjedočenje onih koji su umorili moje najmilije, da ga jednostavno pogledam u oči, da ga vidim i pitam: zašto? Ja sam za regionalni pristup i formiranje nekog regionalnog tjela iz jednog prostog razloga. To što se dešavalo na prostorima bivše Jugoslavije je bilo na principu spojenih posuda. Jer imamo dosta onih koji su došli... imamo dosta onih koji su došli u Bosnu ili u Srebrenicu sa različitih strana i počinili zločine. Oni su sada geografski odvojeni i teško je doći do informacija o tome ko je šta uradio i gdje je uradio. Tako radi istine i pomirenja, vrlo je bitan taj regionalni pristup. (Amir Kulagić, Udruženje Žene Srebrenice, BiH, Treći regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Utvrđivanje identiteta žrtava, poimenična evidencija svih ubijenih, stradalih i nestalih sprečava manipulacije i zloupotrebe žrtava.

Ali činjenica prebrojavanja tih žrtava, davanje svim tim žrtvama jedan lični karton: imena, prezimena, način, opis kako su oni stradali i tako dalje, je prva obaveza, pre svega, prema žrtvama i jedna užasno važna stvar, ono što je gospodin Tokača, ovaj, pomenuo i sa čim se u potpunosti slažem a to je sprečavanje manipulacije brojkama koja je na ovim prostorima

prisutna i to decenijama unazad. (Ljiljana Palibrk, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Treći regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Regionalno telo treba da bude fokusirano na žrtve nedela u prošlosti ali s obavezom da mlade oslobodi odgovornosti od nasleđa prošlosti.

A ovo je nešto što može da nam pomogne, nama naspram odgovornosti za buduće generacije. I ako nam neko dođe glave, ja bih volela da budu to ovi mladi sa onom svojom porukom koju su na ovim konsultacijama rekli a to je "Mi nismo odgovorni za ono što je učinjeno ali hoćemo da budemo odgovorni za odnos prema počinjenom" i u tom smislu ja vas molim da mislimo o tom procesu, instrumentu za utvrđivanje činjenica u vezi sa tim da moramo naći, imati instrument koji će pomoći, podržati suđenja za ratne zločine a i nešto više činjenica i svetlosti u odnosu na to nasleđe doneti. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Znači, od takvog jednog regionalnog foruma da kreira klimu da se može kazivati u svakoj pojedinačnoj zajednici ono što je bilo i da onda dobije ta osoba smisao a i svi mi da nešto znamo i da ne kažemo da nismo znali, jer smo znali. (Zdenka Pantić, Međunarodni rehabilitacijski centar za žrtve mučenja, Hrvatska, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Srbija, Beograd, 11.-12. februar 2008.)

Radionica: Uloga medija u stvaranju pozitivne klime za utvrđivanje činjenica

Zaključeno je da civilno društvo, nevladine organizacije i mediji treba da budu glavni akteri u kreiranju pozitivne klime za promociju potrebe i obaveze utvrđivanja i kazivanja činjenica o ratnim zločinima. Mediji treba da podrže integraciju veterana i njihovu ulogu u demistifikaciji stereotipa o neprijateljskim vojnicima kao zločincima.

Mediji mogu da doprinesu stvaranju potpunije slike o ratnim zločinima, solidarnosti i saosećanja sa žrtvama iz drugih društava.

Primjer Latinice koja je govorila o zločinima koje je Hrvatska vojska počinila u Bosni i Hercegovini mene uvjerava da je moguće jednu otvorenu i objektivnu i rasvjetljenu sa svih strana priču plasirati i na javnim servisima. (Borka Rudić, Udruga BH novinari, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Nacionalni nivo je važan ali regionalni pristup omogućava da se vide i čuju i druge žrtve.

Ja mislim, vi ste sasvim u pravu da je prva stvar mislim od koje treba da se krene znači na nacionalnom nivou mislim ali ono što je nemoguće, zapravo ono što onemogućava da se ta vrsta rada znači obavi na nacionalnom nivou, to je upravo nepostojanje znači regionalnog tela. Jer upravo vam on omogućava da dobijete sliku o tome šta ste uradili i kako se time bavite. (Milica Tomić, vizuelna umetnica iz Beograda, Srbija, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Međutim zašto je nama opet potrebna regionalna saradnja i regionalno razumjevanje? Ne možemo mi, recimo u Crnoj Gori napraviti klimu, stvaranja pozitivne klime za utvrđivanje i kazivanje o ratnim zločinima ako nam je komšija na pozicijama iz 1992. godine ili ako nam je agresor na pozicijama iz 1992. godine i zato mislim da bi stvarno bilo nešto na tom planu napraviti. (Šeki Radončić, nedeljnik Monitor, Crna Gora, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.- 12. februar 2008.)

Mediji u jednom dijelu zemlje izveštavaju samo o zločinima iz onog drugog dijela i uvijek su zločinci i ubice na drugoj strani, zato smatram da je jako važno da prolazimo te granice i bez obzira jesu li one državne ili su dakle entitetske, regionalne, općinske i tako dalje. (Borka Rudić, Udruga BH novinari, Treći Regionalni forum za tranzicionu pravdu, Beograd, Srbija, 11.-12. februar 2008.)

Javno slušanje žrtava

Na ovoj sesiji, žrtve i članovi porodica žrtava iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i sa Kosova svedočile su o nepravdi i patnji koje su proživjele u vreme rata a dva prijatelja, Jusuf Trbić i Đorđe Krstić, ispričali su kako su sklopili trajno prijateljstvo u danima kada je Arkan gospodario Bijeljinom [april 1992.] ¹

¹ Video zapisi javnih svedočenja žrtava: www.korekom.org